

**Pr. conf. dr. Cristian Gagu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

MARTIRI ȘI MĂRTURISITORI CREȘTINI CARE AU PĂTIMIT DUPĂ „EDICTUL” DE LA MEDIOLANUM, DIN ANUL 313, SUB STĂPÂNIREA ÎMPĂRATULUI LICINIUS

***Abstract:** Very important events for the Christian history between the years 313-325 are still extremely controversial and difficult to be cleared up in an unchallenged manner, between those we can find the issue of the Christians' persecution under the emperor Licinius, if it was a persecution or not.*

From the beginning, the historical sources show a positive attitude of the emperor Licinius towards the Christians. First of all, together with the emperor Constantine the Great, he gave freedom of expression to all religions, including the Christian one.

Second of all, according to Lactantius, before the fight from 30 April 313, against the emperor Maximin Daia, from Campus Ergenus, near Adrianopol, the emperor Licinius saw an angel, and this angel of God taught him how to pray himself, together with his army, to the mighty God of the Christians, and with His help he gained the battle.

Until the year 316, both Lactantius and Eusebius of Caesareea presented the emperor Licinius as the man chosen by God to punish those who had persecuted the Christians.

After the conflict with the emperor Constantine the Great, the attitude of the emperor Licinius changed; Eusebius of Caesareea presented him as an enemy of the God and of the Christians, because he started the persecution against them.

The 22 cases of persecutions against the Christians, in which died over 400 Christian soldiers, over 75 civil Christians, among them 2 children, 3 deacons and 2 bishops, and other 5 bishops who had suffered without being murdered, testifies that even if the emperor Licinius didn't give an edict of general persecution, however he persecuted those Christians who were suspected of betrayal or having the intention of betray, in favor of the emperor Constantine the Great.

The minimization, made by some researchers, of the importance of the anti-Christian actions taken by the emperor Licinius and of the cases of martyrs, which

had happened at his command, wishing to present him as being a Christian emperor, and to criticize Constantine the Great's merits and actions against Licinius, is useless and doomed to failure. The arguments given by these researchers are based by the information given by the Martyr Acts of the martyrs who suffered under Licinius.

Without being able to talk about a systematical and open persecution "against the Churches of God that were in his possession", but "a hidden persecution, here and there", as Eusebius saying, after the year 316, the emperor Licinius persecuted the Christian soldiers from his army or "the most influential" bishops, from revenge, suspecting them of being in Constantine the Great's favour and acting against him; those who confessed their beliefs in Jesus Christ with their own lives or being tortured, are honoured by the Christ's Church as saint martyrs and confessors.

Keywords: *persecution, martyrs, Mediolanum "edict", Constantine the Great, Licinius.*

O seamă de evenimente din perioada anilor 313-325, foarte importante pentru istoria creștinismului, sunt în continuare extrem de controversate și greu de elucidat de o manieră incontestabilă, începând cu edictul de la Mediolanum din anul 313 și mergând chiar până la existența sau nu a unei persecuții a creștinilor din partea împăratului Licinius. Cauzele acestei situații sunt multiple. În primul rând, insuficiența izvoarelor istorice referitoare la perioada în cauză. Acestea provin doar de la doi autori contemporani evenimentelor, Lactanțiu și episcopul Eusebiu al Cezareii Palestinei. În plus, având în vedere că a fost un apropiat al împăratului Constantin, episcopul Cezareii nu poate fi scutit de bănuiala de părtinire în relatarea evenimentelor prezentate, lipsa sa de obiectivitate obligând la circumspecție în evaluarea informațiilor sale. În al doilea rând, știrile furnizate de acesta au un caracter general, nu prezintă date concrete cu privire la martiri, precum numele acestora sau circumstanțele pătimirii lor. În al treilea rând, nu există foarte multe alte surse la care să raportăm datele furnizate de Eusebiu de Cezareea pentru a le compara și a le verifica veridicitatea, iar cele care există fie depind de sursa în cauză, fie nu aduc informații în plus.

1. Atitudinea împăratului Licinius față de creștini, potrivit izvoarelor istorice

Atitudinea împăratului Licinius față de creștinii din partea răsăriteană a Imperiului Roman după anul 313 a fost influențată și deter-

minată în final de relațiile pe care le-a avut cu Constantin cel Mare, împăratul Apusului. Cum relația celor doi auguști a cunoscut două etape, prima până la conflictul din anul 316-317, încheiat cu victoria lui Constantin de la Adrianopole, iar cea de-a doua până la victoria finală a lui Constantin, din anul 324, și atitudinea împăratului Licinius față de creștini a cunoscut două etape.

1.1. Atitudinea împăratului Licinius față de creștini până în anul 316

După perioada celei mai sângeroase persecuții dezlănțuite până atunci împotriva Bisericii lui Hristos, în care foarte mulți creștini au plătit cu viața curajul de a fi mărturisit credința creștină, edictul de toleranță emis de împăratul Maximian Galerius la Sardica, pe când se afla pe patul de moarte, în numele tuturor membrilor tetrarhiei, și promulgat la Nicomidia, la 30 aprilie 311, părea să fi pus capăt definitiv persecuțiilor împotriva creștinilor.¹ Pentru că împăratul Maximian Daia a nesocotit acest edict și a continuat persecutarea creștinilor în Orient², edictul lui Maximian Galerius a fost reînnoit în anul 313 la Mediolanum de împărații Constantin și Licinius cu ocazia căsătoriei acestuia din urmă cu sora vitregă a lui Constantin, Constanția.³

Întâlnirea de la Mediolanum cu împăratul Constantin și înțelegera de a acorda libertate de manifestare tuturor religiilor, inclusiv celei creștine, este cea dintâi mențiune referitoare la atitudinea împăratului Licinius față de creștini pe care o fac izvoarele.

1. Lactanțiu, *Despre moartea persecutorilor*, 35, trad. de Cristian Bejan, studiu introd., tabel cronologic, note și anexe de Dragoș Mîrșanu, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 123; Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, VIII, XVII, 1-11, trad., studiu, note și comentarii pr. Teodor Bodogae, în „Scrieri”, 1, col. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 13, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 337-338; idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 57.1-3, studiu introd. Emilian Popescu, trad. și note Radu Alexandrescu, în „Viața împăratului Constantin și alte scrieri”, col. „Părinți și scriitori bisericești”, S.N., vol. 8, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2012, p. 118-119.

2. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 58.1-2, p. 119; idem, *Istoria bisericească*, IX, II-VII, p. 342-348.

3. Lactanțiu, *op. cit.*, 43, 2, p. 137; 45, 1, p. 143; 48, 1-12, p. 149-155; Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, IX, VIII, 12, p. 353.

Cea de-a doua mențiune legată de atitudinea religioasă a împăratului Licinius provine de la Lactanțiu și este legată de lupta de la Campus Erganus, lângă Adrianopol, împotriva împăratului Maximin Daia, din 30 aprilie 313.⁴ Potrivit lui Lactanțiu această bătălie a avut și o puternică semnificație religioasă, împăratul Maximin Daia invocând ajutorul lui Jupiter, căruia i-a jurat „că va nimici, în cazul în care va ieși învingător, numele creștinilor și că îi va stârpi cu totul”⁵, în timp ce împăratul Licinius, în urma unei anghelofanii, îndemnat și învățat fiind de îngerul Domnului cum să se roage, s-a rugat, împreună cu toată armata sa, Preaînaltului Dumnezeu al creștinilor.⁶

În urma victoriei obținute împotriva lui Maximin Daia, Licinius a mers la Nicomidia și, după ce „l-a mulțumit lui Dumnezeu cu ajutorul căruia obținuse victoria”⁷, a afișat edictul de la Mediolanum prin care li se acorda creștinilor nu doar „posibilitatea liberă și deplină de a-și practica propria religie”, ci li se înapoiau și locașurile de cult și toate celelalte bunuri care le aparținuseră de drept.⁸

În textul edictului există o formulare extrem de interesantă, „Divinitatea supremă a cărei religie noi o urmăm de bunăvoie”⁹, care ar părea că exprimă atașamentul împăratului Licinius față de credința creștină.

Eusebiu al Cezareii menționează și el că „biruința a fost câștigată de împăratul de atunci”, adică de Licinius, al cărui nume apărea în prima redactare a cărții, dar care fost șters apoi și înlocuit cu această sintagmă, „pornind de la singurul și unicul Dumnezeu”¹⁰, fără a face însă vreo referire la anghelofania avută de Licinius și la rugăciunea înălțată de acesta lui Dumnezeu.

Eusebiu de Cezareea consemnează și un alt efect favorabil creștinilor ca rezultat al victoriei lui Licinius, necunoscut probabil lui Lactanțiu, care nu face amintire de el. Este vorba de edictul de toleranță

4. *Ibidem*, 46, 8, p. 147.

5. *Ibidem*, 46, 2, p. 145.

6. *Ibidem*, 46, 3-7, p. 145; 10-11, p. 147.

7. *Ibidem*, 48, 1, p. 149.

8. *Ibidem*, 48, 5, p. 151; 7-9, p. 153.

9. *Ibidem*, 48, 3, p. 151.

10. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, IX, X, nota 74, p. 356.

promulgat de învinsul Maximin Daia pentru creștinii din Orient prin care, asemenea celorlalți doi împărați, recunoștea creștinilor dreptul de a se întruni în adunări, de a ridica biserici și porunca să li se restituie proprietățile confiscate.¹¹

În finalul scrierii *Despre moartea persecutorilor*, terminată pe la anul 316¹², Lactanțiu face o ultimă amintire despre împăratul Licinius, prezentat drept cel pe care l-a ales Dumnezeu ca prin el să încheie lucrarea Sa de pedepsire a persecutorilor Bisericii, ultimul dintre aceștia fiind Maximin Daia¹³.

În *Istoria bisericească*, a cărei ultimă ediție a fost redactată cel mai târziu în anul 324¹⁴, Eusebiu de Cezareea confirmă aserțiunea lui Lactanțiu, numindu-l pe împăratul Maximin Daia „ultimul dintre dușmanii credinței”¹⁵, iar pe împăratul Licinius prezentându-l ca pe omul ales de Dumnezeu pentru a-i pedepsi pe persecutorii creștinilor, fie ei împărați¹⁶, fie înalți demnitari, precum Peucetius, Culchian sau Teotecnos.

În finalul cărții a noua, care pare să fi încheiat inițial *Istoria bisericească*¹⁷, împăratul Licinius este prezentat în aceleași culori pozitive ca și împăratul Constantin, ca unii care „au curățit mai întâi lumea întreagă de ura față de Dumnezeu, mai apoi și-au dovedit iubirea față de bine și față de Dumnezeu, precum și evlavia și recunoștința față de Dumnezeu prin legiuirea pe care au dat-o în folosul creștinilor”¹⁸.

Aceasta este în fapt ultima amintire în termeni pozitivi despre împăratul Licinius, pe care, după izbucnirea conflictului cu împăratul Constantin, Eusebiu de Cezareea l-a prezentat în culori negative, ca pe un dușman al lui Dumnezeu și al creștinilor, pe care a început să-i persecute.

11. *Ibidem*, IX, X, 7-11, p. 356-357.

12. Lactanțiu, *op. cit.*, p. 29.

13. *Ibidem*, 50, 1, p. 157.

14. Pr. Teodor Bodogae, *Studiu introductiv*, la Eusebiu de Cezareea, „Istoria bisericească”, p. 18.

15. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, IX, XI, 1, p. 358.

16. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 56.2, p. 118.

17. Idem, *Istoria bisericească*, nota 91, p. 360.

18. *Ibidem*, IX, XI, 8, p. 360.

Atitudinea potrivnică față de creștini a împăratului Licinius și măsurile ce au decurs din aceasta sunt prezentate de Eusebiu de Cezareea atât în *Istoria bisericească*, cât și în *Despre viața fericitului împărat Constantin*.

Din scrierile lui Eusebiu reiese că schimbarea survenită în atitudinea împăratului Licinius față de creștini nu a fost determinată de motive de natură religioasă, ci de izbucnirea conflictului cu împăratul Constantin. Potrivit acestuia, „prin aceea, însă, că a pornit la luptă împotriva lui Constantin, Licinius a început totodată să lupte și împotriva lui Dumnezeu cel peste toate, despre care știa că i se închină și Constantin”¹⁹. Cauzele acestui prim conflict nu au fost deci de natură religioasă, ci politică. Potrivit izvoarelor, Istria, deși se afla în dioceza Italiei, era sub jurisdicția lui Licinius, nu a lui Constantin.²⁰ Probabil pentru a schimba în favoarea sa această stare de fapt, un prim pas făcut de Constantin a fost acela de a-i propune lui Licinius să fie ridicat la treapta de Caesar Bassianus, soțul surorii sale, Anastasia. Licinius a refuzat însă propunerea și prin mijlocirea fratelui lui Bassianus, Senecio, a reușit să-l determine pe acesta să pună la cale asasinarea lui Constantin. Complotul²¹ a fost descoperit iar Bassianus ucis de Constantin, care i-a cerut lui Licinius să-i fie predat și Senecio pentru a fi pedepsit. Refuzul lui Licinius de a-l preda pe Senecio a condus la războiul din anul 316 dintre împărații Constantin și Licinius, încheiat cu înfrângerea celui din urmă, care a cerut și în cele din urmă a obținut pacea, încheiată în anul 317²².

1.2. Atitudinea împăratului Licinius față de creștini după anul 316

După aceste evenimente a început persecutarea creștinilor de către împăratul Licinius, despre care scrie Eusebiu de Cezareea.

Potrivit acestuia, o primă fază a persecuției a constat în adoptarea de către împăratul Licinius a unor legi cu caracter anticreștin. Prima a

19. *Ibidem*, X, VIII, 8, p. 387.

20. James Richard Gearey, *The Persecution of Licinius*, Calgary, Alberta, 1999, nota 74, p. 12.

21. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, X, VIII, 5, p. 387.

22. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 11-12.

fost aceea „prin care episcopilor le era cu desăvârșire oprită orice fel de întrunire; de asemenea nici unuia nu-i mai era îngăduit să se înfățișeze în chip de oaspete la episcopul bisericii vecine cu a sa, nici să întrunească sinoade, nici să țină adunare sau sfat...”²³.

A doua măsură adoptată a fost aceea de a interzice femeilor să se roage împreună cu bărbații, să participe la rânduielele liturgice din biserică sau să fie catehizate de episcopi sau de alte femei rânduite în scopul educării acestora în spiritul învățaturii de credință creștină.²⁴

O altă poruncă îndreptată împotriva creștinilor a fost aceea de a fi obligați să se întrunească pentru rugăciune în afara zidurilor cetății.²⁵

În cele din urmă persecuția a intrat într-o a doua fază, în care au fost vizați creștinii care slujeau la curtea imperială, care au fost alungați, și cei care slujeau în armată, care au fost degradați și alungați dacă au refuzat să aducă jertfă zeităților păgâne.²⁶

„În ultimul act al acestui delir”, cum numește Eusebiu de Cezareea cea de-a treia etapă a persecuției, atenția împăratului Licinius s-a îndreptat împotriva episcopilor, pe care „îi ținea drept cei mai de seamă potrivnici (și chiar dușmani) ai săi”²⁷. Cei mai influenți dintre aceștia au fost uciși cu sprijinul guvernatorilor de provincii, trupurile ciopârțite și tăiate în bucăți fiind aruncate în mare spre hrană peștilor.²⁸ În Amasia și în alte orașe ale Pontului, unde se pare că persecuția a fost mai dură, unele biserici au fost închise, iar altele au fost dărâmate de „cârmuitorii locurilor”²⁹.

Eusebiu mai enumeră o serie de alte „legi barbare și sălbatice”, precum cele despre căsătorie, despre cei aflați pe patul de moarte, mărirea impozitelor, impunerea unor noi taxe, o nouă măsurare a pământurilor pentru sporirea veniturilor din impozite ori interzicerea

23. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 51.1-2, p. 115.

24. *Ibidem*, I, 53.1, p. 116.

25. *Ibidem*, I, 53.2, p. 116.

26. *Ibidem*, I, 54.1, p. 116; idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 10, p. 388.

27. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 56.1, p. 118; idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 14, p. 389.

28. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, II.1-2, p. 125-126; idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 17, p. 389.

29. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, II, 2.1, p. 125; idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 15, p. 389.

vizitării celor aflați în închisori³⁰. Acestea nu erau îndreptate însă exclusiv împotriva creștinilor sau nu-i afectau numai pe creștini, ci pe toți locuitorii din Orient, indiferent de religia pe care o aveau.

Persecuția, așa cum reiese din scrierile lui Eusebiu, a avut un caracter sporadic, abuzurile care au dus la moartea unor episcopi părând a fi mai curând efectul excesului de zel al unora „dintre (cârmuitori) slugarnici și lingușitori”³¹, care au căutat să-și dovedească în acest mod devotamentul față de împărat.

Eusebiu afirmă că împăratul Licinius „și-a pus gândul să pornească o persecuție generală împotriva tuturor creștinilor”³², punerea în aplicare a acestui plan fiind împiedicată de izbucnirea celui de-al doilea conflict cu împăratul Constantin, încheiat cu victoria acestuia din urmă.

Nu este lipsită de importanță, în încercarea de a prezenta tabloul cât mai complet al atitudinii împăratului Licinius față de credința creștină, informația potrivit căreia pentru cruțarea vieții sale au mijlocit înaintea împăratului Constantin soția sa, Constanția, și episcopul Eusebiu al Nicomidiei.³³

2. Martiri a căror pătimire tradiția bisericească o așază în timpul domniei împăratului Licinius

Existența acțiunilor îndreptate împotriva creștinilor nu poate fi negată sau pusă sub semnul întrebării, chiar dacă informațiile despre ele provin dintr-o singură sursă, și aceea subiectivă, socotită de mulți cercetători instrumentul propagandei oficiale constantiniene.

În contextul conflictului cu Constantin, bănuindu-i pe supușii săi creștini că-i sunt potrivnici și complotează în favoarea adversarului său, temându-se probabil de refuzul soldaților creștini din trupele sale de a lupta împotriva trupelor lui Constantin sau, și mai grav, de trădare

30. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 55.1-2, p. 117; idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 11-12, p. 388.

31. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, II, 2.2, p.125-126; idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 17, p. 389.

32. Idem, *Istoria bisericească*, X, VIII, 18, p. 389.

33. J. R. Gearey, *op. cit.*, nota 103, p. 15.

și trecere a acestora de partea adversă în timpul luptei, în condițiile în care majoritatea soldaților săi erau totuși păgâni³⁴, este cert că Licinius a înclinat balanța în favoarea religiei păgâne idolatre. Această schimbare de atitudine a vizat în mod sigur asigurarea loialității și fidelizarea dregătorilor și a soldaților păgâni de sub stăpânirea sa în contextul luptei cu împăratul Constantin a cărui armată lupta sub ocrotirea semnului Sfintei Cruci³⁵.

Din această perspectivă, alungarea creștinilor din palatul imperial, excluderea sau uciderea unor soldați și ofițeri creștini din armata sa, uciderea unor episcopi ar putea să reprezinte pedepse pentru acte de presupusă trădare sau nesupunere, nu neapărat acte de persecutare a creștinilor exclusiv din considerente religioase.

Întrebarea care se ridică este aceea dacă în această situație, când pare evident că au fost persecutați acei creștini de a căror loialitate Licinius s-a îndoit, și când afirm aceasta am în vedere faptul, subliniat de Gearey, că episcopul Eusebiu de Nicomidia nu numai că nu a fost persecutat, dar a și mijlocit pentru viața lui Licinius după ce acesta a fost învins de împăratul Constantin, cei care au fost pedepsiți cu moartea sunt sau nu martiri ai Bisericii.

Lămuriri în plus în acest sens putem afla din actele martirice ale mucenicilor care, potrivit tradiției, au pățimit sub stăpânirea lui Licinius:

3 septembrie – *Sfântul Mucenic Ammon diaconul și cele patruzeci de femei* convertite prin predica acestuia. Erau se pare din Beroe, unde au fost arestați, iar de acolo au fost trimiși la Heracleea, unde au fost judecați chiar în prezența lui Licinius, care a și pronunțat sentința.³⁶ Lui Ammon i-a fost așezată o cască din metal înroșit în foc pe cap, iar dintre ucenițe unele au fost arse de vii, altele înjunghiate sau tăiate în bucăți iar altora li s-a turnat metal topit pe gât.³⁷

Cauza arestării și a condamnării la moarte a fost încălcarea legii promulgate de Licinius prin care se interzicea catehizarea femeilor în

34. Tomlin, 1998, p. 21-31 / J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 82, n. 435.

35. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 31.1-3, p. 103-104; II, 6-8, p. 129.

36. *Acta Sanctorum Septembris* ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi, tomus I, Antverpiae, 1746, 5, p. 157.

37. *Ibidem*, tomus I, 1-2, p. 156.

credința creștină.³⁸ Au fost martirizați probabil prin anul 323³⁹. Baronius este de părere că au pătimit în anul 316.⁴⁰ Există și părerea că ar fi pătimit pe la anul 313, fără a fi însă argumentată cumva.⁴¹ În *Sinaxar* sunt pomeniți la 1 septembrie.⁴²

9 septembrie – *Sfântul Mucenic Severian*. A pătimit în Sebasta Armeniei sub stăpânirea lui Licinius, fiind judecat de ducele Lysias.

Potrivit faptelor sale consemnate de un autor anonim, păstrate în *Cod. ms. graeca 1506 și 1519 Parisiensis*, acesta i-a vizitat în temniță pe cei patruzeci de mucenici, încurajându-i să nu lepede credința în Hristos. După martiriul celor patruzeci de soldați Sfântul Severian a criticat în publicuciderea lor și pe împăratul necredincios care i-a condamnat la moarte.⁴³

Arestat și adus în fața ducelui Lysias, Severian a fost acuzat că i-a instigat pe cei patruzeci de soldați să nesocotească ordinul împăratului Licinius de a aduce jertfe idolilor.⁴⁴ Prin urmare, a fost dezbrăcat și întins pe un lemn, a fost bătut cu nuiiele, i s-au tăiat tendoanele, a fost spânzurat și sfâșiat cu gheare de fier⁴⁵, după care a fost aruncat în temniță, de unde nu a încetat să-i îmbărbăteze pe creștini.⁴⁶

A fost scos din nou din temniță după o vreme, judecat, chinuit și în cele din urmă și-a dat duhul, mărturisind dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos.⁴⁷ A doua zi trupul său a fost ridicat de bărbați evlavioși și înmormântat cu cinste.⁴⁸

38. *Ibidem*, tomus I, 3, p. 156.

39. *Sinaxar ortodox general și dicționar aghiografic*, ed. îngrijită de arhim. Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului, p. 9.

40. *Acta Sanctorum Septembris...*, tomus I, 3, p. 156.

41. *Book of the Saints*, Benedictine Monks (ed.), The University Press, Glasgow, 1920, p. 18.

42. *Sinaxar ortodox general...*, p. 9.

43. *Acta Sanctorum Septembris ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus III, Antverpiae, 1750, 1, p. 360; 10, p. 362.

44. *Ibidem*, tomus III, 2, p. 360.

45. *Ibidem*, tomus III, 5, p. 361.

46. *Ibidem*, tomus III, 6, p. 361.

47. *Ibidem*, tomus III, 7-9, p. 361-362.

48. *Ibidem*, tomus III, 10, p. 362.

Va fi pătit, prin urmare, în același an cu Sfinții patruzeci de mucenici din Sebasta. În *Sinaxar*⁴⁹ este menționată ca dată a pătimirii anul 315, dată ce nu concordă însă cu cea la care au pătit cei patruzeci de mucenici, anul 320.

13 septembrie – *Sfinții Mucenici Macrobiu, Gordian, Zotic, Lucian, Heli, Valerian și Seleucos*. Potrivit izvoarelor, aceștia, și poate și alții împreună cu ei, au pătit la Tomis, în vremea lui Licinius, fără să fie înaintată vreă dată a muceniciei lor.⁵⁰ Există opinia potrivit căreia acești mucenici au fost martirizați din porunca împăratului Licinius în anul 321, în locuri diferite, alături de ei pătimind și un creștin cu numele Iulian.⁵¹

Cataloagele grecești sunt confuze și oferă date diferite cu privire la acești martiri. *Menologium basilianum* îl pomenește doar pe Seleucos, în timp ce mineiele grecești pomenește alături de Seleucos și pe Valerian, Macrobiu și Gordian, despre care consemnează că ar fi pătit împreună în Galatia, unde ar fi murit prin sabie și foc. În realitate doar Seleucos a murit în Galatia. *Martirologium romanum* îl pomenește în schimb doar pe Macrobiu.⁵²

Macrobiu, care era capadocian de origine, a fost un favorit al împăratului Licinius datorită abilităților sale intelectuale, caracterului puternic și, nu în ultimul rând, frumuseții fizice. A căzut în dizgrație când a mărturisit că este creștin, fiind exilat în Scythia Minor, la Tomis. Împreună cu el și din aceeași pricină a fost deportat în Scythia și Gordian, despre care se crede că era originar din Paflagonia.⁵³ În Scythia cei doi i-au întâlnit pe Zotic, Lucian și Heli. Lui Zotic și lui Lucian li s-au tăiat capetele iar Macrobiu și Gordian au fost aruncați în foc. Valerian și-a dat duhul plângând pe mormintele acestor sfinți mucenici.⁵⁴ Aceștia au fost martirizați din porunca prefectului Maximus, guvernatorul Moesiei.⁵⁵

49. *Sinaxar ortodox general...*, p. 14.

50. *Acta Sanctorum Septembris* ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi, tomus IV, Antverpiae, 1753, p. 55.

51. *Book of the Saints*, p. 173.

52. *Acta Sanctorum Septembris...*, tomus IV, I, 1, p. 55; I, 4, p. 56.

53. *Ibidem*, tomus IV, I, 2, p. 55.

54. *Ibidem*, tomus IV, I, 2, p. 55.

55. *Ibidem*, tomus IV, I, 3, p. 56.

Potrivit unor martirologii apocrife Seleucos, Valerian, Macrobiu și Gordian au pățimit în Galatia, tăindu-li-se capul cu sabia, primii doi fiind originari se pare din Ancyra Galatiei. Deși este amintit la Tomis, Valerian a pățimit în realitate la Ancyra împreună cu Seleucos, alături de ei fiind pomenit și Cyriones.⁵⁶

În alte apocrife mai apare ca martir la Tomis Stratonis, iar Gordian este numit episcop. În martirologiile grecești acest Stratonis nu este menționat iar Gordian nu este numit episcop.⁵⁷

La această dată unele martirologii fac amintire și de Sfântul Mucenic Iulian presbiterul, din Ancyra Galatei. Acesta, văzând persecuția pornită de Licinius împotriva creștinilor, s-a retras în munte, într-o pădure, și s-a ascuns împreună cu alți patruzeci de creștini într-o peșteră. A fost descoperit de păgânii care urcaseră în munte să aducă jertfe zeiței Hecate, protectoarea Ancyrei, și silit să aducă jertfă. Pentru că a refuzat, i-a fost așezată o cască încinsă pe cap. După alte chinuri i s-a tăiat capul.⁵⁸

Trebuie precizat că la 12 septembrie este prăznuit Sfântul Mucenic Iulian din Galatia. Originar din Galatia, acesta a fost arestat și închis împreună cu alți patruzeci de creștini, primind moarte martirică sub Dioclețian.⁵⁹

Deși Baronius îl leagă pe acest mucenic Iulian de Macrobiu⁶⁰, având în vedere similitudinile dintre pătimirile celor doi mucenici cu același nume Iulian, precum și faptul că Iulian a pățimit la Ancyra în timp ce Macrobiu a pățimit la Tomis, pare mai mult decât evident că adevăratul Sfântul Mucenic Iulian este cel pomenit la 12 septembrie, care, dintr-o eroare a celor care au copiat în timp martirologiile, a fost trecut și la 13 septembrie.

2 noiembrie – *Sfinții Mucenici Cartherus, Styriacus, Tobias, Eudoxius, Agapius și cei dimpreună cu ei*. Cartherus a fost tribun militar⁶¹,

56. *Ibidem*, tomus IV, I, 4, p. 56.

57. *Ibidem*, tomus IV, I, 5, p. 56.

58. *Ibidem*, tomus IV, 1, p. 54.

59. *Ibidem*, tomus IV, 3, p. 54.

60. *Ibidem*, tomus IV, 4, p. 54.

61. *Acta Sanctorum Novembris* ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi, tomus I, Parisiis, 1887, 3, p. 444.

iar ceilalți mucenici au fost soldați în armata imperială a împăratului Licinius. Pentru că au refuzat să aducă jertfă idolilor alături de soldații păgâni, aceștia au fost arestați, spânzurați de pari și bătuți cu vine de bou. Au fost apoi aduși în fața unei comisii de judecată, alcătuită din Auxanius, conducătorul cetății Sebasta din Armenia, ducele Marcellus și prefectul Marcus Agricolaus. Pentru că au rămas statornici în mărturisirea credinței creștine, în cele din urmă au fost condamnați la moarte, fiind aruncați în foc.⁶²

Numărul mucenicilor care au fost încununăți cu moarte muceni-cească la Sebasta Armeniei diferă în martirologii, asta și pentru că cei cinci mucenici pe care-i numește *Martirologium romanum* au pățimit „cum multis altiis qui crediderant in Christum”⁶³. *Menologium Sirletianum* consemnează că au pățimit moarte martirică prin foc Eudoxius și Agapius împreună cu alți opt camarazi, iar *Martirologium mediolanensis* face amintire de zece mucenici, Atticus, Eudoxius, Agapius, Marinus, Oceanus, Eustratius, Carterius, Nicopolitianus, Styriacus și Tobias.⁶⁴

Cei zece mucenici arși de vii în Sebasta Armeniei au pățimit cel mai probabil în anul 319, când persecuția lui Licinius a luat amploare, sau mai curând în anul 320.⁶⁵

15 noiembrie – *Sfântul Mucenic Habib diaconul* (cu variantele Abibus, Habbib). Unele surse indică faptul că acesta era originar din satul Thelsaea și că a pățimit la Edesa, sub persecuția declanșată de Licinius, pe când guvernator al Edesei era Lysanius. Auzind că este căutat pentru vina de a fi propovăduit credința creștină, Habib s-a predat singur comandantului gărzii guvernatorului, veteranul Theotecnus. Pentru că a refuzat să aducă jertfă de tămâie lui Jupiter, Lysanius a poruncit ca Habib să fie legat de mâini și atârnat de o grindă și astfel să fie rupt cu gheare de fier. Pentru că în urma torturilor nu au putut să-l facă să se lepede de Hristos, Lysanius a poruncit ca Habib să fie ars pe rug.⁶⁶

62. *Ibidem*, tomus I, 1-2, p. 443-444; *Book of the Saints*, p. 58.

63. *Acta Sanctorum Novembris...*, tomus I, 1, p. 444.

64. *Ibidem*, tomus I, 2-3, p. 444.

65. *Ibidem*, tomus I, 6, p. 445.

66. H. Leclercq, *Les Martyrs, II, Le troisième siècle, Dioclétien*, recueil de pièces authentiques sur les martyrs depuis les origines du christianisme jusqu'au XX-e siècle, 1903, <http://jesusmarie.free.fr/vies_de_saints.html>, 11.02.2013.

După unele surse, Sfântul Mucenic Habib a primit moartea mucenicească în anul 316⁶⁷, după altele, în anul 322.⁶⁸ S-ar părea totuși că diaconul Habib a pătimit în anul 309. Inexactitățile prezente în actul său martiric, a cărui autenticitate nu poate fi pusă la îndoială, precum plasarea martiriului în consulatul lui Licinius și al lui Constantin, prezentarea lui Constantin ca fiind creștin încă înaintea luptei cu Maxențiu și confundarea acestuia din urmă cu Licinius, sunt explicate de R. Duval prin necunoașterea realităților din Europa de către autorul oriental, aflat la mare distanță de teatrul evenimentelor europene.⁶⁹

18 decembrie – *Sfântul Auxențiu*. A fost soldat în armata imperială comandată de împăratul Licinius, „fiind unul dintre funcționarii pe care romanii îi numesc *notarii*”⁷⁰. A fost exclus din armată și alungat de la curtea imperială pentru că, după ce a tăiat din porunca împăratului un strugure dintr-o viță-de-vie, fără să bănuiască intenția acestuia, a refuzat să-l așeze apoi la picioarele unei statui a zeului Dionisos, mărturisind că nu poate face aceasta pentru că este creștin.⁷¹ A supraviețuit persecuției, a intrat în clerul Bisericii și a devenit episcop de Mopsuestia, în Cilicia, în anul 321. Nu se știe când a murit⁷². Acest caz este invocat în favoarea tezei lor de cei care susțin că împăratul Licinius nu i-a persecutat pe creștini.⁷³

20 decembrie – *Sfântul Philogonius, episcopul Antiohiei* (320-324), a fost arestat și întemnițat pentru curajul cu care l-a mărturisit pe Hristos în fața prigonitorilor săi. El a fost cel care, alături de episcopul Alexandru al Alexandriei, a sesizat pericolul ereziei ariene. A murit în anul 324.⁷⁴

67. *Book of the Saints*, p. 2.

68. *Proloagele: în fiecare zi împreună cu sfinții*, I (septembrie-februarie), Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011, p. 426.

69. Rubens Duval, *La littérature syriaque*, 2e éd., coll. *Anciennes littératures chrétiennes*, II, Paris, 1900, p. 128.

70. Filostorgiu, *Istoria bisericăscă*, 5, 2a, trad. de Dorin Garofeanu, studiu introd. și note explicative de Dragoș Mîrșanu, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 179.

71. *Ibidem*, 5, 2a, p. 179.

72. *Ibidem*, 5, 2a, p. 179; *Book of the Saints*, p. 36.

73. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 81.

74. *Sinaxar ortodox general...*, p. 82.

23 decembrie – *Sfântul Pavel, episcopul Neocezareii*, căruia i-au fost legate ambele mâini cu fierul roșu, zgârcindu-i-se nervii și atrofiindu-i-se mușchii. A supraviețuit persecuției și a participat la primul sinod ecumenic întrunit la Niceea în anul 325 de împăratul Constantin cel Mare.⁷⁵

2 ianuarie – *Sfinții Mucenici Argeus, Narcissus și Marcellinus*. Martirologiile nu sunt unitare în privința informațiilor despre pătimirea și martiriul celor trei. Sursele sunt de acord doar asupra faptului că cei trei erau frați, Marcellinus având abia șaptesprezece ani, și că au pățit moarte martirică la Tomis, în Scythia Minor, în timpul persecuției împăratului Licinius. Potrivit unor izvoare, Marcellinus a refuzat să servească în armata acestuia, în rândurile căreia fusese înrolat între recruți, refuz motivat de faptul că ar fi trebuit să aducă jertfă zeilor alături de ceilalți soldați păgâni, fiind înecat în mare, iar frații săi decapitați pentru stăruința în mărturisirea credinței creștine.⁷⁶ După alte martirologii toți cei trei au fost recrutați, au refuzat să slujească în armată și au fost aruncați în mare și înecați.⁷⁷

Acta sanctorum prezintă și informația din martirologiul lui Notkerius Balbulus, care așază în rândul martirilor care au pățit la Tomis împreună cu cei trei frați și pe episcopul Philus al Tomisului – „Item Tomis Phili Episcopi”⁷⁸. Pe baza textului similar din *Martyrologium Hieronymianum*, „...în orașul Tomis, «ziua de prăznuire» a lui Claudio, Eugenius, Rodus și a celor trei frați, Argeus, Narcissus și Marcellinus, tânărul creștin, fiul episcopului, care, luat între recruți sub Licinius...”⁷⁹,

75. Teodoret al Cirului, *Istoria bisericească*, I, 7, 5, trad. de pr. Vasile Sibiescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, col. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 44, București, 1995, p. 39-40.

76. *Acta Sanctorum Ianuarii ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus I, Antverpiae, 1643, 1, p. 82, 3, p. 83.

77. *Ibidem*, tomus I, 2, p. 83.

78. *Ibidem*, tomus I, 4, p. 83.

79. *Fontes Historiae Daco-Romanae Christianitatis*, trad. inedite din latină și greacă de Mihaela Paraschiv, Claudia Tărnăuceanu, Wilhelm Drancă; selecția textelor, studiu introductiv, notițe biobibliografice, note și comentarii, indice de Nelu Zugravu, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2008, p. 82, LII, Martirologiul hieronimian, p. 403.

Nelu Zugravu afirmă că nu este vorba despre niciun episcop de Tomis cu numele Philus, ci despre fiul unui episcop.⁸⁰

În privința identității episcopului și a fiului acestuia care a pățimit lucrurile sunt departe de a fi fost lămurite. În temeiul textului citat din *Martyrologium Hieronymianum*, Zugravu crede că fiul episcopului la care face referire textul în cauză este Marcellinus.⁸¹ Trebuie însă precizat și faptul că în celelalte martirologii referirea la „fiul episcopului” nu apare deloc.⁸²

De altfel, chiar și în textul din *Martyrologium Hieronymianum* pe care-l prezintă *Acta sanctorum* lipsește expresia „filii episcopi, qui sub Licinio inter tyrones comprehensus...”. Textul, citat din cel mai vechi manuscris al martirologiului Sfântului Ieronim⁸³, consemnează că „in civitate Tomis Claudonis, Eugenis, Rhodi, trium fratrum, Argaei, Narcissi et Marcellini pueri Christiani et Diogini, Eugenti, Rodonis, Primae”⁸⁴.

Referitor la acești mucenici pomeniți de *Martyrologium Hieronymianum* sunt extrem de relevante remarcile editorului, care își exprimă îndoiala cu privire la pătimirea lor la Tomis, împreună cu cei trei frați, afirmând despre ei că, „ut plurima alia in eo Martyrologio, obscura sunt; fortassis etiam transposita, ut legendum sit”⁸⁵. Observând că numele acestor mucenici apar în text mai curând ca urmare a unei adăugiri ulterioare, și că textul este deci alterat, editorul se întreabă, pe bună dreptate, „deinde an *Christiani* coniungendum est cum *pueri*? an nomen Sancti est?”⁸⁶.

80. Nelu Zugravu, *Studiu introductiv*, vol. „Fontes Historiae Daco-Romanae Christianitatis”, p. 82.

81. *Ibidem*.

82. *Fontes Historiae Daco-Romanae Christianitatis*, XCI, Beda Venerabilis, 2, Martirologiu, p. 649; CV, Adon de Vienne, 2, Martirologiu, p. 697; 3, Vechiul martirologiu roman, p. 703; CVI, Usuardus, Martirologiu, p. 707; CXV, 2, Martirologiul bisericii Antisiodorensis, p. 755; CXX, Martirologiul roman, p. 775.

83. „Vetustissimum ms. Martyrologium S. Hieronimi” – *Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, p. 135.

84. *Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, 5, p. 83, 135.

85. *Ibidem*, tomus I, p. 135 – „sunt obscuri, ca mulți alții în acest martirologiu; poate chiar transferați, ca să fie citați”.

86. *Ibidem*, tomus I, p. 135 – „apoi oare creștin este legat cu tânăr? oare numele este al Sfântului?”.

Există așadar posibilitatea, sesizată de editorul celei mai vechi variante a textului, ca „pueri christiani“ să nu se refere la Marcellinus, ci la un alt mucenic, al cărui nume nu este precizat, dar care în alte variante este numit „filii episcopi“, și acesta să fi fost recrutat în armata lui Licinius și să fi refuzat să slujească.

3 ianuarie – *Sfinții Mucenici Cyrinus* (cu varianta Tiricum), *Primus și Theogenis* (cu variantele Theagenis și Diogenis). *Martyrologium S. Hieronymi, Martyrologium romanum*, ca și cele mai multe manuscrise ale vechilor martirologii consemnează pătimirea acestor trei mucenici în cetatea Parethia din Hellespont, în timpul împăratului Licinius, fiind aruncați în mare și înecați⁸⁷, probabil în anul 320.⁸⁸ *Martyrologium Ecclesiae S. Lamberti Leodii* așază în chip eronat martirajul celor trei mucenici în timpul persecuției lui Iulian Apostatul (361-363), tăindu-li-se capetele cu sabia.⁸⁹

Despre cei dintâi doi martiri nu se cunosc alte amănunte, în schimb există o „passio“ a Sfântului Mucenic Theogenis, iar martirologiile oferă și ele date despre acest mucenic, cele mai multe dintre ele contradictorii însă.

Potrivit unor astfel de martirologii, Sfântul Mucenic Theogenis a fost fiul unui episcop al Tomisului și a fost înrolat în armata imperială între recruți, fiind aruncat în mare și înecat pentru că a refuzat să servească în armata lui Licinius, împreună cu un alt mucenic, Petru.⁹⁰ Potrivit mineiilor Sfântul Mucenic Theogenis a fost episcop de Parium în Hellespont, fiind judecat și condamnat la moarte de tribunul Zelicinthus (cu variantele Telicentius și Licentius) pentru stăruința în mărturisirea credinței creștine. După ce a fost ținut în temniță timp de patruzeci de zile, răstimp în care îngerii au cântat împreună cu el imne de slavă lui Dumnezeu, în cele din urmă Theogenis a fost aruncat în mare și înecat. Trupul său, scos de valuri la țărm, a fost ridicat de patru creștini, Eutyclus, Eustachus, Zoticus și Germanus, și depus spre cinstire.⁹¹

87. *Ibidem*, tomus I, 1, 3, p. 133; 4, p. 134.

88. *Book of the Saints*, p. 75.

89. *Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, 2, p. 133.

90. *Ibidem*.

91. *Ibidem*, tomus I, 6, 8, p. 134.

În *Acta* Sfântul Mucenic Theogenis sunt consemnate informații care diferă în parte de cele din martirologii și mineie. Potrivit acestui document Theogenis era fiu de episcop, a fost înrolat în rândul cruciților în Frigia și de acolo a fost transferat în Hellespont, în cetatea Cizic, unde se afla staționată legiunea Secunda Traiana, fiind judecat și condamnat pentru refuzul său de a sluji în armata lui Licinius de tribunul Zelicinthius și ofițerul Possidonius. Pătîmind moarte mucenicască prin înec, trupul său a fost scos la țarm de valuri, fiind ridicat de Eutyclus, Eustachus și Zoticus, împreună cu mai mulți frați, și depus în gospodăria lui Adamantius spre cinstire.⁹²

Deși informațiile pe care le prezintă *Acta* conferă faptelor relatate un aer de istoricitate și de autenticitate, similitudinile foarte mari cu pătimirea Sfântului Mucenic Teodor Tiron (17 februarie) l-au condus pe David Woods la concluzia că aceasta din urmă a constituit modelul după care a fost copiată cea atribuită Sfântului Mucenic Theogenis.⁹³ De asemenea, Woods crede că autorul pătimirii Sfântului Mucenic Theogenis a plasat moartea martirică a acestuia la 3 ianuarie și în timpul lui Licinius fiind influențat de cultul Sfântului Mucenic Gordius, cinstit la aceeași dată.⁹⁴

Totuși, chiar dacă din evaluarea informațiilor relatate reiese că „nu poate exista niciun dubiu că pătimirea Sfântului Theogenis este o ficțiune”⁹⁵, de aici nu rezultă și că „Theogenis este un mucenic fictiv”, așa cum crede Woods.⁹⁶

În acest context poate n-ar fi greșit dacă s-ar acorda o mai mare atenție martirologiilor care plasează pătimirea Sfântului Mucenic Theogenis la Tomis, putând presupune că acesta ar fi fiul episcopului de Tomis sau chiar episcopul de Tomis, cu atât mai mult cu cât cel mai vechi manuscris al martirologiului Sfântului Ieronim⁹⁷ consemnează

92. *Acta S. Theogenis Martyris în Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, p. 134-135.

93. David Woods, *The Origin of the cult of St. Theogenes of Parium*, în „Greek Orthodox Theological Review”, 44 (1999), p. 388.

94. *Ibidem*, p. 411.

95. *Ibidem*, p. 417.

96. *Ibidem*, p. 412.

97. „Vetustissimum ms. Martyrologium S. Hieronimi” – *Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, p. 135.

că alături de cei trei frați Argeus, Narcissus și Marcellinus au mai pățimit „in civitate Tomis... et Diogini, Eugenti, Rodonis, Primae“, Diogini și Primae fiind foarte probabil numele corupte ale lui Theogenis și Primus.

3 ianuarie – *Sfântul Mucenic Gordius*. A fost centurion în armata imperială a lui Licinius și, asemenea altor soldați creștini, a fost alungat din armată din cauza credinței sale creștine. După ce o perioadă s-a retras în singurătate, din dragostea și din dorința de a-L mărturisi pe Hristos, a revenit în Cezareea Capadociei, propovăduind credința creștină în teatrul din cetate. Pentru curajul mărturisirii sale a fost prins, aruncat în temniță, judecat și decapitat cândva între anii 314-320.⁹⁸

Sfântul Vasile cel Mare i-a închinat un panegiric⁹⁹, în care nu precizează însă sub ce împărat a fost martirizat Sfântul Mucenic Gordius. Cea mai veche sursă care atribuie martirul acestui mucenic domniei lui Licinius este o „passio“ armeană.¹⁰⁰ În *Proloage* apare ca dată a muceniei anul 314¹⁰¹, puțin probabilă având în vedere că la acea dată relațiile dintre cei doi împărați erau bune și atitudinea lui Licinius față de creștini era încă favorabilă.

13 ianuarie – *Sfinții Mucenici Ermil diaconul și Stratonic*. Despre cei doi se știe cu certitudine că au fost martirizați la Singidunum, din porunca lui Licinius. Sfântul Mucenic Ermil era diacon al Bisericii din Singidunum și a fost arestat pentru vina de a fi fost creștin. După ce a fost bătut cu toiege de fier pentru că a refuzat să apostazieze, Ermil a fost aruncat în temniță. Temnicerul Stratonic, care era creștin în ascuns, văzând pătimirile și rănila diaconului Ermil, a mărturisit și el credința în Hristos. Curajul mărturisirii Mântuitorului Iisus Hristos ca singur Dumnezeu adevărat le-a adus amândurora condamnarea la moarte prin înec. Cei doi au fost înveliți în mreje și aruncați în Dunăre.¹⁰²

În privința anului pătimirii celor doi mucenici din Singidunum lucrurile nu mai sunt așa de clare. Anii 314 și 315, pe care-i avansează

98. *Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, 3, p. 130.

99. *Ibidem*, tomus I, p. 130-132; P. G. 31, 489-507, Hom. 327.

100. D. Woods, *op. cit.*, nota 70.

101. *Proloagele...*, I, p. 697.

102. *Acta Sanctorum Ianuarii...*, tomus I, 2, 4, p. 768.

Acta Sanctorum și *Proloagele*, sunt puțini probabili, pentru că la acea vreme Licinius nu manifesta în niciun fel vreo atitudine ostilă față de creștini. După anul 316 Moesia a intrat sub stăpânirea împăratului Constantin cel Mare, în urma primului război cu Licinius, astfel încât acesta din urmă nu-și mai putea exercita autoritatea în Singidunum. Prin urmare, data martiriului celor doi mucenici ar trebui plasată înainte de anul 313, pe când Licinius era doar Caesar.¹⁰³

13 ianuarie – *Sfânta Glaphyra*. Această creștină fecioară era originară din Roma și se afla în serviciul Constanției, soția împăratului Licinius și sora vitregă a împăratului Constantin cel Mare. Pentru a scăpa de dorințele indecente ale împăratului Licinius s-a refugiat la episcopul Vasile al Amasiei din Pont. A fost prinsă și condamnată la moarte, dar se pare că a reușit să scape încă o dată, săvârșindu-se în pace în anul 324.¹⁰⁴ Viața ei a fost consemnată de presbiterul Ioan din Nicomidia.¹⁰⁵ În Biserica Răsăriteană Sfânta Glaphira este prăznuită la 26 aprilie, la aceeași dată la care este cinstit și Sfântul Mucenic Vasile, episcopul Amasiei.¹⁰⁶

8 februarie – *Sfântul Mare Mucenic Theodor Stratilat*. Originar fiind din Evhaita, Sfântul Mare Mucenic Theodor a slujit în armata imperială romană, dobândind rangul de general și încredințându-i-se conducerea cetății Heracleea din Thracia. A fost arestat din ordinul împăratului Licinius pentru vina de a-l fi propovăduit pe Hristos soldaților. A pățit moarte mucenicească la Heracleea, în Thracia, cel mai probabil în anul 319¹⁰⁷ sau 320¹⁰⁸, tăindu-i-se capul cu sabia. Odată cu el au mai primit cununa muceniei centurionii Antiohus și Patricius împreună cu 80 sau cu 83 de soldați, după alte surse, și apoi proconsulul Sextus cu alți 300 de soldați care au crezut în Hristos prin propovăduirea Sfântului Mare Mucenic Theodor Stratilat.¹⁰⁹ Potrivit

103. *Ibidem*, tomus I, 6, p. 768-769.

104. *Ibidem*, tomus I, p. 771; *Book of the Saints*, p. 125.

105. *Ibidem*, tomus I, p. 771-772.

106. *Ibidem*, tomus I, p. 771; *Sinaxar ortodox general...*, p. 156.

107. *Acta Sanctorum Februarii ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus II, Antverpiae, 1658, 21, p. 25.

108. *Proloagele...*, I, p. 879.

109. *Acta Sanctorum Februarii...*, tomus II, 20, p. 25.

lui Nichifor Calist, după ce a fost martirizat în Heracleea, moaștele sale au fost mutate în Evhaita, numele cetății fiind schimbat apoi în Teodopolis în cinstea Sfântului Mare Mucenic Theodor Stratilat.¹¹⁰ Nichifor Calist îl deosebește pe Sfântul Mare Mucenic Theodor Stratilat de Sfântul Mucenic Theodor Tiron, care a pătimit în Amasia în timpul lui Maximian, fiind ars pe rug din porunca prefectului Bringa.¹¹¹

Martiriul său a fost consemnat de Augarus, notarul sau tahigrafal Sfântului Mare Mucenic Theodor Stratilat, chiar la îndemnul sfântului mucenic.¹¹² În calendarul apusean este pomenit la 7 februarie.¹¹³

Nicolas Oikonomides a avansat ipoteza, pentru a cărei susținere a adus unele argumente, potrivit căreia Sfântul Mare Mucenic Teodor Stratilat este unul și același cu Sfântul Mucenic Teodor Tiron, acesta din urmă fiind în realitate mucenicul autentic, cultul Sfântului Mare Mucenic Teodor Stratilat derivând din cel al Sfântului Mucenic Teodor Tiron în secolul al IX-lea, după biruința ortodoxiei asupra iconoclasmului.¹¹⁴

N. Oikonomides este de părere că înainte de izbucnirea iconoclasmului Sfântului Mucenic Teodor Tiron se bucura de o mare cinstitoare în două cetăți învecinate, Evhaneia și Evhaita, în fiecare existând câte o biserică închinată acestui sfânt mucenic. El presupune, de asemenea, că reprezentarea iconografică a mucenicului în cele două biserici ar fi fost diferită, în cea din Evhaneia fiind înfățișat în soldat înarmat, în timp ce în Evhaita, în civil cu crucea de martir, și că la descoperirea icoanelor sale din cele două biserici, după mai bine de un secol de la acoperirea lor cu var din cauza persecuției iconoclaste, cel din Evhaita a fost corect identificat cu Sfântul Mucenic Teodor Tiron, în schimb cel din Evhaneia a fost socotit în mod greșit a fi un alt sfânt mucenic, fiind numit Stratilat pentru a nu-l confunda cu cel din Evhaita.¹¹⁵

Această ipoteză, al cărei punct de plecare și cel mai puternic argument îl reprezintă asemănarea chipurilor celor doi mucenici în re-

110. *Ibidem*, tomus II, 11, p. 24; 12, p. 24; 14, p. 24.

111. *Ibidem*, tomus II, 1-4, p. 23, 15, p. 25.

112. *Acta auctore Augaro*, în „Acta Sanctorum Februarii...”, tomus II, p. 28-30.

113. *Acta Sanctorum Februarii...*, tomus II, p. 23.

114. Nicolas Oikonomides, *Le dedoublement de Saint Théodore et les villes d'Euchaïta et d'Euchaneia*, în „Analecta Bollandiana”, 104, (1986), p. 327, 334.

115. *Ibidem*, p. 334.

prezentările iconografice¹¹⁶, pare a fi totuși puțin probabilă, având în vedere, între altele, că viața Sfântului Mare Mucenic Teodor Stratilat a fost consemnată, potrivit documentelor, de notarul Augarus, martor ocular al evenimentelor, și că nu sunt asemănări în ce privește viețile și mucenicia celor doi.

11 februarie – *Sfântul Mucenic Vlasie*. A slujit Biserica ca episcop al Sebastei din Armenia. A fost arestat pentru vina de a fi creștin și schingiuit din porunca prefectului Agricolaus, fiind în cele din urmă decapitat. În unele locuri se afirmă despre episcopul Vlasie că era și medic. Alături de el au mai primit cununa muceniei șapte femei și doi copii, fiii uneia dintre cele șapte femei, aceștia aflându-se deja în temniță când a fost închis episcopul.¹¹⁷

Martirologiile nu prezintă unanimitate în privința anului martiriului acestor mucenici. *Menologium graecorum* așază martiriul sub domnia lui Maximin Daia, alte izvoare îl plasează în anul 287, sub domnia lui Dioclețian, iar *Mineiul* sub domnia lui Licinius¹¹⁸, în anul 316.¹¹⁹ *Acta Sanctorum*, prin editorii săi, avansează ipoteza potrivit căreia Sfântul Mucenic Vlasie a pătimit mai curând în timpul lui Dioclețian, el fiind cel care l-a împărțășit pe Sfântul Mare Mucenic Eustratie și care a primit testamentul acestui sfânt mucenic.¹²⁰ Este totuși foarte probabil ca episcopul Vlasie să fi supraviețuit persecuției lui Dioclețian, asemenea altor episcopi, și să fi fost încununat cu moartea martirică în timpul persecuției lui Licinius. Această versiune este cu atât mai probabilă cu cât în două *Acta auctore anonimo* desfășurarea evenimentelor este plasată în timpul lui Licinius¹²¹, iar într-o a treia este consemnat faptul că după ce l-a împărțășit pe Sfântul Mare Mucenic Eustratie în temniță, Sfântul Mucenic Vlasie a fugit în munte, unde a stat ascuns până a fost descoperit de niște vânători.¹²²

116. *Ibidem*, p. 333.

117. *Acta Sanctorum Februarii...*, tomus I, 2, p. 331; *Proloagele...*, p. 893.

118. *Ibidem*, tomus I, 8, p. 332.

119. *Proloagele...*, I, p. 893; *Book of the Saints*, p. 48.

120. *Acta Sanctorum Februarii...*, tomus I, 9-10, p. 332; *Proloagele...*, p. 577.

121. *Acta auctore anonimo ex Ms. ecclesiae S. Martini*; *Acta auctore anonimo ex Ms. monasterii Bodecen*, în „*Acta Sanctorum Februarii...*”, tomus I, p. 339; p. 444.

122. *Acta auctore anonimo ex Ms. codice Card. Barony*, în „*Acta Sanctorum Februarii...*”, tomus I, p. 349.

În Biserica Romei acești mucenici sunt prăznuiți la 3 februarie¹²³, în timp ce în Răsărit sunt pomeniți la 11 februarie.

2 martie – *Sfântul Theodot*, episcopul Kiriniei din Cipru. Originar din Galatia, în Asia Mică, acesta a propovăduit Evanghelia, ajungând până în insula Cipru. Pentru râvna sa locuitorii cetății Kiriniei l-au ales să le fie episcop. Pentru curajul cu care a mărturisit credința creștină guvernatorul Savin al Ciprului l-a arestat și l-a supus la chinuri, pentru a-l determina să se lepede de Hristos. După ce a îndurat diverse torturi, a fost aruncat în temniță, unde a rămas până ce Constantin a devenit singurul împărat al imperiului. Fiind eliberat, s-a reîntors în eparhia sa, pe care a mai păstorit-o încă doi ani.¹²⁴ Este prăznuit și la 19 ianuarie.¹²⁵

9 martie – *Sfinții 40 de Mucenici din Sebasta Armeniei*. Sunt probabil cei mai cunoscuți mucenici dintre creștinii care au pătimit pentru credința creștină în timpul împăratului Licinius. Potrivit izvoarelor, cei 40 de mucenici au fost ostași în armata romană comandată de Licinius, făcând parte din Legiunea a XII-a Fulminata, care se afla cantonată în Armenia, la Melitene.¹²⁶ Pentru că au refuzat să se sacrifice zeilor alături de camarazii lor, cei 40 de soldați creștini au fost condamnați de prefectul Agricolaus să-și petreacă noaptea într-un lac înghețat din apropierea cetății Sebasta în noaptea geroasă de 9 martie. Pentru că spre dimineață cei 40 de soldați, deși înghețați, încă mai respirau, li s-au zdrobit fluierile picioarelor, după care trupurile lor au fost arse într-un cuptor din apropiere, iar ce a rămas neurs a fost aruncat în râu.¹²⁷

Potrivit izvoarelor păstrate cei 40 de ostași creștini din Sebasta au pătimit în anul 320.¹²⁸

123. *Acta Sanctorum Februarii...*, tomus I, p. 331-353.

124. *Proloagele: în fiecare zi împreună cu sfinții*, II (martie-august), Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013, p. 14-15.

125. Ionuț Holubeanu, Florentina Nicolae, Ionuț Chircalan, *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol – luna martie*, Vasiliana '98, Iași, 2011, p. 93.

126. *Actele martirice*, studiu introd., trad. și note de pr. Ioan Rămureanu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 282.

127. Ionuț Holubeanu, Florentina Nicolae, Ionuț Chircalan, *op. cit.*, p. 145-146; *Book of the Saints*, p. 115.

128. *Actele martirice*, p. 282.

Există și opinia potrivit căreia cei 40 de mucenici ar fi pățimit la sfârșitul secolului al III-lea.¹²⁹ Totuși, moartea martirică a celor 40 de soldați creștini în timpul împăratului Licinius este confirmată și de un act anonim ce relatează martiriul Sf. Mc. Vlasie.¹³⁰

26 aprilie – *Sfântul Mucenic Vasile, episcopul Amasiei din Pont.* Este episcopul la care și-a găsit refugiu Glaphyra, slujnica împărătesei Constanța. Licinius, aflând că episcopul Vasile i-a oferit adăpost servitoarei soției sale, a poruncit ca acesta să fie arestat și adus la Nicomidia. Episcopul Vasile a fost însoțit de doi diaconi, Partenie și Teotim, care au locuit în Nicomidia într-o casă aflată în vecinătatea locului în care era închis episcopul, având libertatea de a-l vizita în temniță și a se ruga împreună. În cele din urmă, în anul 322, episcopului Vasile al Amasiei i s-a tăiat capul, iar trupul i-a fost aruncat în mare. Fluxul a scos trupul la mal la Sinope, iar de acolo a fost dus la Amasia.¹³¹ Martiriul său a fost consemnat de preotul Ioan din Nicomidia, martor ocular al evenimentului.¹³²

Trebuie observat în acest caz că motivația principală a arestării episcopului Vasile al Amasiei a fost dorința împăratului de a se răzbu- na și de a-i pedepsi pe cei care i-au zădărnicit planul de a profita de Glaphyra, nu credința creștină a acestuia.

5 iunie – *Sfântul Mucenic Dorotei, episcopul Tirului.* A cunoscut prigoana împotriva creștinilor și „a fost mărturisitor în timpul lui Dioclețian și iarăși în timpul lui Licinius”¹³³. A scăpat de persecuția ce-

129. P. Karlin-Haiter, *Passio of the XL Martyrs of Sebasteia, The greek tradition: the earliest account*, în „Analecta Bollandiana”, 109, 1991, p. 249-304.

130. *Acta auctore anonimo ex Ms. ecclesiae S. Martini*, în „Acta Sanctorum Februarii...”, tomus I, p. 339.

131. *Acta Sanctorum Aprilis ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus III, Antverpiae, 1675, p. 416.

132. *Acta martyrii auctore Ioanne Presbytero Nicomediensi teste in plurimis oculato ex Ms. Graeco Monasterii Criptae-ferratae*, în „Acta Sanctorum Aprilis...”, tomus III, p. 416-422.

133. Sfântul Teofan Mărturisitorul, *Cronografia*, trad., introd. și note de Mihai Ți-pău, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2012, p. 70; *Acta Sanctorum Iunii ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus I, Antverpiae, 1695, I, 1, 4, p. 434.

lor doi fugind și ascunzându-se.¹³⁴ În cele din urmă a murit martirizat de Iulian Apostatul.¹³⁵

10 iulie – *Sfinții 45 de Mucenici din Nicopole*, în Armenia, uciși prin foc în anul 319 de ducele Lysias, în timpul persecuției împăratului Licinius. Sunt cunoscuți cu numele Millione, Decomede, Antonio, Theolo, Cesso, Cagiano, Clirico, Sisanna, Neciono, Theodato/Theoto și Cyrillo.¹³⁶ Nu este cunoscut numărul exact al acestor mucenici, numărul de 45, cum apare astăzi, nefiind confirmat de vechile manuscrise. *Martirologium Graecorum* îi numește doar pe Sfântul Mucenic Leontius, Mauritius, Danieleș și Antonius.¹³⁷

28 iulie – *Sfântul Mucenic Acaciu*. Martirologiile așază pătimirea sa în timpul persecuției împăratului Licinius¹³⁸, fără a avansa vreo dată anume. Arestat pentru că era creștin, Sfântul Mucenic Acaciu a fost spânzurat pe un par și sfâșiat cu gheare de fier și apoi aruncat de pretorul Terentius într-un vas cu ulei încins de unde a scăpat nevătămat. Fiind adus într-un templu pentru a aduce jertfă zeilor, a reușit să distrugă toate statuile acelora, fapt pentru care a fost aruncat într-un cuptor încins, de unde a ieșit iarăși neatins. În cele din urmă ducele Posidonius l-a trimis la Milet, unde i s-a tăiat capul cu sabia.¹³⁹ Trupul său a fost ridicat de preotul Leontius și depus în casa unui creștin din Synnada, Dorimedont.¹⁴⁰

26 august – *Sfântul Mucenic Hadrian*. Potrivit actului său martiric Sfântul Mucenic Hadrian era fiul împăratului Probus. După moartea tatălui său, Hadrian a îmbrățișat credința creștină. În anul 320 a mers la Nicomidia, unde a început să-L propovăduiască pe Hristos pentru a-i întări în credință pe creștini. Întâmplându-se în acea vre-

134. *Acta Sanctorum Iunii...*, tomus I, I, 4, p. 435.

135. *Ibidem*, tomus I, I, 2, 3, p. 434; *Proloagele*, II, p. 482.

136. *Acta Sanctorum Julii ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus III, Antverpiae, 1723, p. 34.

137. *Ibidem*, tomus III, p. 34; *Proloagele*, II, p. 646.

138. *Acta Sanctorum Julii ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi*, tomus VI, Antverpiae, 1729, 1-2, p. 547, 7, p. 548.

139. *Ibidem*, tomus VI, 2, p. 547.

140. *Ibidem*, tomus VI, 5, p. 548.

me martiriul celor 40 de soldați din Sevasta, Hadrian l-a înfruntat pe Licinius, căruia i-a reproșat că nu respectă propriile legi promulgate la începutul domniei în favoarea creștinilor și că, pentru a ascunde persecutarea creștinilor, armata romană ar pusti la întâmplare și fără rost unele așezări. Arestat și adus în fața lui Licinius spre a fi judecat, acesta a mărturisit cu curaj că este creștin și, deși împăratul a încercat, cu promisiuni, cu amenințări și în final cu schingiuri, să-l determine să apostazieze, Hadrian a rămas statornic în credință. În cele din urmă i s-a tăiat capul din porunca lui Licinius, la Nicomidia, în anul 320.¹⁴¹

Nu doar cazurile de mucenici și mărturisitori creștini, a căror pătimire izvoarele istorice o plasează în timpul domniei împăratului Licinius, dau mărturie despre evoluția atitudinii acestuia față de credința creștină, ci și descrierea acesteia de către autorii actelor martirice ale unora dintre mucenici.

De departe, cea mai importantă relatare referitoare la împăratul Licinius și la evoluția atitudinii acestuia față de credința creștină aparține presbiterului Ioan, autorul actului martiric care consemnează pătimirea episcopului Vasile al Amasiei. În câteva fraze acesta surprinde schimbarea atitudinii lui Licinius față de credința creștină de la atenția acordată cu suflet sincer acesteia după victoria obținută împotriva lui Maximin Daia cu ajutorul Dumnezeului creștinilor, concretizată în pacea acordată creștinilor, până la părăsirea cu totul a acestei atitudini binevoitoare și reînțoarcerea la credința idolatră a diferitelor zeități, fără să ia seama la pedepsele suferite de predecesorii săi care i-au persecutat pe creștini.

Importanța acestei relatări decurge din faptul că este în perfect acord cu relatările lui Eusebiu despre Licinius, pe care le confirmă întru totul, încât ar putea trezi suspiciunea că a fost redactată pe baza acestora și nu de către un martor ocular al evenimentelor. Ca și Eusebiu, și acest presbiter Ioan arată că Licinius n-a învățat nimic din cele întâmplate cu împărații care i-au persecutat pe creștini înaintea sa și

141. *Acta Sanctorum Augusti ex latinis et graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi, tomus V, Antverpiae, 1741, p. 808-811; Book of the Saints, p. 131.*

pe care el însuși i-a învins¹⁴², Dumnezeu pedepsindu-i prin el. Asemeni lui Eusebiu, autorul acestui act martiric arată că schimbarea atitudinii lui Licinius s-a petrecut la scurt timp după pacea acordată de acesta în anul 313 creștinilor de sub stăpânirea sa și o leagă de relația nesinceră cu împăratul Constantin și de sprijinul acordat de acesta creștinilor, evidențiind totodată măsura căderii lui Licinius în idolatrie.¹⁴³

Dacă ar fi fost în acord numai cu Eusebiu, atunci această relatare ar fi ridicat semne de întrebare în privința participării autorului-martor ocular la evenimentele consemnate și implicit asupra autenticității actului martiric. Faptul însă că autorul ei confirmă și informațiile despre victoria obținută de Licinius împotriva lui Maximin Daia cu ajutorul

142. *Acta martyrii auctore Ioanne Presbytero Nicomediensi teste in plurimis oculato ex Ms. Graeco Monasterii Criptae-ferratae*, 2, în „Acta Sanctorum Aprilis...”, tomus III, 3, p. 418 – „Licinio enim ipsi exemplo non fuit eorum tyrannorum, qui antea fuerunt, eversio ac poena, ne et ipse talis esset, sed ea quae iusta sunt faceret, atque in illis perseveraret”. – „Căci lui Licinius însuși ruinarea și pedeapsa tiranilor acelora, care au fost mai înainte, nu i-a fost exemplu, să nu fie și el astfel și să stăruie în acelea, ci acestea care sunt drepte să le săvârșească”.

143. *Ibidem*, 3, p. 418 – „(...) ostendit non longe postea, qualemnam animum haberet, et cuiusmodi revera esset, quod videlicet per simulationem, et sub quadam simulatae fidei specie atque integumento cum maximo illo Imperatore Constantini versatus fuerat, quo tempore Constantini res gestas considerans, animum suum occultabat. Tunc igitur cum totus scelestus esset et nefarius totusque ad diaboli voluntatem se accommodavisset, solius et veri omniumque Creatoris Dei confessionem reprobavit, idque post iusiurandum illud, quod Dei amantissimo Imperatori Constantino saepius exposuit, nullo unquam tempore se a Christianorum fide defecturum, sed illius se fore propugnatorem. Quae sua promissa pro nihilo faciens, Graecorum cultui se ipse totum diligenter tradidit, ardenti zelo in rebus illis execrabilibus permanens, et ubique idolis ipsis sacrificia offerens” – „nu mult după aceea a vădit ce fel de suflet avea, și cum era de fapt, că de bună seamă prin prefăcătorie și până la un anumit punct sub aparența și sub veșmântul credinței simulate fusese versat cu acel mare împărat Constantin, și astfel în timpul în care cugeta la faptele săvârșite de Constantin, sufletul și-l ascundea. Prin urmare atunci să se conformeze pe sine să fie cu totul nelegiuit și blestemat și în întregime la voia diavolilor, a respins mărturisirea singurului și adevăratului Dumnezeu și Creatorului tuturor, și aceasta după acel jurământ, pe care l-a depus de mai multe ori preaiubitului de Dumnezeu împăratului Constantin, că nu se va depărta de credința creștinilor niciodată, ci că va fi apărătorul aceleia. Încât făcând promisiunile sale fără valoare, însuși pe sine în întregime s-a dedicat atent cultului grecilor; stăruind cu zel înflăcărat în acele lucruri execrabile, și însuși oferind sacrificii idolilor pretutindeni”.

Dumnezeului creștinilor și despre interesul sincer al acestuia pentru credința creștină¹⁴⁴, precum și despre pacea acordată creștinilor imediat după obținerea acestei victorii¹⁴⁵, pe care le-a consemnat Lactanțiu și cărora Eusebiu, în mod intenționat, nu le-a acordat importanță, minimalizându-le, risipește posibilele semne de întrebare, evidențiindu-i valoarea de document istoric.

Despre schimbarea atitudinii împăratului Licinius față de credința creștină dă mărturie și actul martiric ce consemnează pătimirea Sfântului Mucenic Adrian. Autorul anonim al acestui act martiric scrie „Licinius enim, quod indigeret Constantino, non vero ex propria sententia, leges constituit cum eo in Christianorum favorem. Sed non diu malignum suum propositum clam habuit. Quippe simul atque a Constantino separatus est, statim ad propriam et antiquam superstitionem se convertit(…)“¹⁴⁶; iar Sf. Mc. Adrian îi reproșă împăratului Licinius „quare, sicut ab initio in regno eluxisti, pro Christianis leges ferens, etiam nunc talem te non praestas; sed turbas cogis, tormenta ac poenas eisdem inferens, qualia nec barbari, nec hostes contra Romanos patrarint umquam?“¹⁴⁷.

144. *Ibidem*, p. 417 – „Licinius igitur omnipotente Domini nostri Jesu Christi manu adiutus, quippe qui Christi fidem sincero animo tunc observabat, victoriam de Maximino reportavit, cum in eo regno esset, quod ille in Oriente obtinuerat.“ – „Deci Licinius ajutat de mâna atotputernică a Domnului nostru Iisus Hristos, care într-adevăr atunci la credința lui Hristos își îndrepta atenția cu suflet sincer, a dobândit victoria de la Maximin, pe când puterea era la acesta, căci acela guverna în Orient“.

145. *Ibidem*, 3, p. 418 – „Iam vero primum summa quaedam pax repente per totum nostrae regionis orbem, post vehementes illas insanientis idololatriae commotas fluctuationes ac pugnas, Licinii arbitrio atque opera invecta est.“ – „În fine mai întâi o anumită neașteptată pace generală peste întreg pământul ținutului nostru, după acele furioase și excesive lupte și violente agitații ale idolatriei, prin hotărârea lui Licinius și prin grija lui a fost adusă“.

146. *Martyrium Sancti Adriano auctore anonimo, codice Ms. bibliothecae Caesareae Vindobonensis*, 2, în „Acta Sanctorum Augusti...“, tomus V, p. 810 – „Că Licinius, care avea nevoie de Constantin, într-adevăr nu din proprie părere, a orânduit legi împreună cu acesta în favoarea creștinilor. Dar nu a ținut mult timp ascuns ticălosul său plan. Într-adevăr îndată ce s-a despărțit de Constantin, imediat s-a întors la specifica și vechea sa practică religioasă păgână“.

147. *Ibidem*, 3, p. 811 – „De ce, având în vedere că la început ai strălucit în domnie, prezentând legi favorabile creștinilor, nu te arăți pe tine astfel și acum; ci ai strâns mulțimi, punându-le în aceleași torturi și pedepse, cum nici barbarii, nici dușmanii nu le-au săvârșit vreodată împotriva romanilor?“.

Afirmațiile lui Eusebiu de Cezareea despre bănuielile lui Licinius la adresa creștinilor, în mod special a soldaților și a episcopilor, care erau suspectați că ar complota împotriva sa prin instigarea poporului la nesupunere și revoltă împotriva sa și la solidarizarea cu împăratul Constantin cel Mare, sunt confirmate de actul martiric ce consemnează mucenicia Sfântului Mucenic Carterius. Ducele Marcellus a dat glas acestei temeri generalizate în rândul apropiaților împăratului Licinius, întrebându-l pe Sfântul Mucenic Carterius în timpul interogatoriului „Tu solus abduxisti populum ab imperatoris subiectione?“, mucenicul apărându-se și mărturisind „ego auctor non fui populo ut insurgerent contra imperatorem, sed ut accederet ad immortalem regem Christum“¹⁴⁸.

Această teamă de trădare din partea creștinilor în favoarea împăratului Constantin l-a transformat pe Licinius într-un „christiani nominis hoste“¹⁴⁹.

3. Știrile privitoare la atitudinea împăratului Licinius față de creștini reflectate de critica modernă

Nu doar tradiția istorică, deopotrivă cea creștină și cea păgână, îi este defavorabilă împăratului Licinius, ci și critica modernă în cea mai mare parte a ei. Există totuși unele excepții în rândul istoricilor contemporani, câțiva cercetători¹⁵⁰ ajungând să afirme, în temeiul in-

148. *Acta Sanctorum Novembris*, tomus I, 1, p. 444 – „Tu singur ai îndepărtat poporul de la supunerea împăratului?“ – „Eu nu am fost sfătuitor poporului să se ridice împotriva împăratului, ci ca să vină la împăratul cel fără de moarte Hristos“.

149. *Ibidem*, tomus I, 1, p. 443 – „Dușman al numelui de creștin“.

150. Potrivit lui Milton Anastos, *The edict of Milan (313): A Defense of its Traditional Authorship and Designation*, în „Revue des études byzantines“, 25 (1967), p. 14, nota 2, „Fons et origo“ acestei direcții a fost Otto Seeck, *Das sogenannte Edikt von Mailand*, în „Zeitschrift für Kirchengeschichte“, 12 (1891), p. 381-386. Opinia acestuia a fost preluată și susținută de Henri Grégoire, *Réponse a M. Palanque*, în „Byzantion“, X (1935), fasc. 2, Bruxelles, p. 616-619; idem, *Eusèbe n'est pas l'auteur de la «Vita Constantini» dans sa forme actuelle et Constantin n'est pas «converti» en 312*, în „Byzantion“, XIII (1938), fasc. 2, Bruxelles, p. 561-583; Jacques Moreau, *Zur Religionspolitik Konstantins des Grossen*, în „Annales Universitatis Saraviensis, Philosophie et Lettres“, 1 (1952), p. 1960-1968; idem, *Les „Litterae Licinii“*, în „Annales Universitatis Saraviensis, Philosophie et Lettres“, 2 (1935), p. 100-105; idem, *Vérité historique et propagande*

formațiilor oferite de Lactanțiu în principal, dar și de Eusebiu de Ceza-reea, că Licinius a fost un împărat creștin, nu păgân, și că, prin urmare, nu i-a persecutat pe creștini, interpretând în acest sens atât informații provenind de la cei doi istorici, cât și din alte surse.¹⁵¹

Bunăoară, H. Grégoire afirma că Licinius este autorul moral al edictului de la Sardica, din anul 311, din motive politice, acestea determinând totodată, în opinia cercetătorului citat, mai întâi apropierea de creștinism a împăratului Licinius și, mai apoi, revirimentul său anticreștin.¹⁵² Un alt cercetător afirmă că așa-zisul edict de la Mediolanum îi aparține în exclusivitate lui Licinius.¹⁵³ Principalul argument este acela că izvoarele istorice fac amintire doar de edictul publicat de Licinius la Nicomidia, în timp ce despre promulgarea lui de către Constantin pentru Occident nu fac amintire.

Netemeinicia acestor opinii a fost probată cu argumente pertinente, motiv pentru care nu vom insista asupra ei.¹⁵⁴

James Richard Gearey, autorul probabil al celei mai recente scrieri de reabilitare și prezentare a împăratului Licinius ca împărat creștin, nu a putut invoca totuși nicio dovadă istorică directă și indubitabilă, provenind de la autori din secolul al IV-lea, în sprijinul acestei teze. Cu excepția lui Lactanțiu și a lui Eusebiu de Cezareea, izvoarele istorice, fie ele creștine sau păgâne, nu fac referire la atitudinea lui Licinius față de creștini, nici în sens pozitiv, nici negativ. Prin urmare, argumentele invocate în sprijinul acestei teze din alte surse decât cei doi scriitori creștini amintiți sunt indirecte și circumstanțiale, iar cele din Lactanțiu și Eusebiu se bazează pe interpretări care nu pot fi susținute cu informații provenind din terțe izvoare.

Unul dintre argumentele provenind din alte surse decât cei doi autori creștini invocate de J. R. Gearey în sprijinul tezei că împăratul

politique chez Lactance et dans la Vita Constantini, în „Annales Universitatis Saravien-sis, Philosophie et Lettres“, 4 (1955), p. 89-97; Joseph Vogt, *Constantin der Grosse*, 2d ed, Munich, 1960.

151. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 15-36.

152. H. Grégoire, *Travaux récentes sur Constantin le Grand* (ouvrages et articles de MM. Piganiol, Alföldi et Baynes), compte rendus, în „Byzantion“, VII (1932), 2, Bruxelles, p. 649-650, p. 650, nota 1.

153. Jacques Moreau, *Les „Litterae Licinii“*, la M. Anastos, *op. cit.*, p. 14, nota 2.

154. M. Anastos, *op. cit.*, p. 13-41.

Licinius a fost creștin îl reprezintă *Oratio XXX Pro Templis* a retorului păgân Libanius, care solicita împăratului Teodosie I să intervină împotriva distrugerii templelor păgâne. Faptul că în această cuvântare, adresată într-o astfel de cauză celui mai înfocat împărat creștin, împăratul Licinius este prezentat drept model de înțeleaptă guvernare, în timpul căreia cetățile au prosperat, este interpretat în favoarea afirmației că Licinius a fost creștin.¹⁵⁵ Cu alte cuvinte, deși a fost creștin, împăratul Licinius nu a distrus templele păgâne.

Cel de-al doilea argument din izvoarele istorice păgâne provine din *Historia Augusta*, scrisă în epoca împăratului Teodosie I, în care împăratul Licinius este prezentat ca fiind un descendent al împăratului Filip Arabul (238-249), despre care atât Fericitul Ieronim¹⁵⁶, cât și Eusebiu au afirmat că ar fi fost primul împărat roman creștin.¹⁵⁷ H. Grégoire vede în această informație dovada convingătoare că Licinius ar fi fost creștin¹⁵⁸.

O altă dovadă în favoarea faptului că Licinius ar fi fost creștin și nu i-a persecutat pe creștini este scoasă din traducerea în latină a *Istoriei bisericești* a lui Eusebiu de Cezareea de către Rufinus din Aquileia. Înlocuirea de către Rufinus a cărții a X-a, în care Eusebiu prezintă persecuțiile împotriva creștinilor, cu descrierea disputelor ariene, fără a pomeni nimic despre persecuția pusă pe seama lui Licinius, coroborată cu cuvintele de introducere a cărții despre controversa ariene este socotită, de asemenea, încă o dovadă a faptului că Licinius a fost creștin și nu i-a persecutat pe creștini.¹⁵⁹

Cele mai importante argumente aduse în sprijinul afirmației că împăratul Licinius a fost creștin sunt însă din Lactanțiu și Eusebiu de Cezareea.

În sprijinul tezei sale J. R. Gearey¹⁶⁰ invocă mai întâi de toate cele trei evenimente din ajunul și de după lupta dintre Licinius și Maximi-

155. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 22-23.

156. Fericitul Ieronim, *Despre bărbații iluștri și alte scrieri*, LIV, introd., traducere și note de Dan Negrescu, Editura Paideia, 1997, p. 50.

157. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, VI, XXXIV, p. 255.

158. Henri Grégoire, *Les Persecution dans L'Empire Romain*, Academie Royale de Belgique, Brussels, 1964, p. 89-90.

159. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 24.

160. *Ibidem*, p. 40.

nus Daia, când cel dintâi a fost vizitat de un înger, care l-a învățat să se roage Preaînaltului Dumnezeu și cu ce cuvinte să se roage, rugăciunea adusă lui Dumnezeu de Licinius și de întreaga sa armată înainte de luptă și rugăciunea de mulțumire pentru victorie, după intrarea în Nicomidia, când a publicat și edictul prin care era acordată libertate creștinilor.

În același sens este interpretată și afirmația din finalul scrierii lui Lactanțiu, în care împăratul Licinius este prezentat drept cel pe care Dumnezeu l-a ales ca să îplinească judecățile Sale.

În viziunea lui Gearey¹⁶¹ aceste dovezi sunt cu atât mai importante și au o greutate cu atât mai mare cu cât sunt confirmate și de Eusebiu, care menționează și el că victoria lui Licinius asupra lui Maximin Daia a venit „pornind de la singurul și unicul Dumnezeu al lumii”, fără a oferi alte amănunte despre anghelofania sau rugăciunile dinainte și de după luptă¹⁶², și-l prezintă pe acesta ca pe împlinitorul judecăților și pedepselor lui Dumnezeu asupra dușmanilor credinței creștine.¹⁶³

Aceste argumente, deși par extrem de convingătoare, nu dovedesc nicidecum că împăratul Licinius a fost creștin. Ele arată doar că Licinius, asemenea împăratului Constantin, a fost ales de Dumnezeu ca și prin el să îplinească planurile providenței divine pentru Biserica creștină. H. Grégoire, de altfel, respinge ca neautentică relatarea lui Lactanțiu despre anghelofania avută de Licinius înaintea bătăliei cu Maximin Daia ca și pe cea a lui Eusebiu despre viziunea avută de Constantin cel Mare înaintea luptei cu Maxențiu de la Pons Milvius.¹⁶⁴

Evident că aceste evenimente cu o mare încărcătură religioasă îl vor fi marcat pe Licinius și au influențat în mod favorabil atitudinea lui față de creștini în perioada imediat următoare. În ce măsură însă au produs aceste evenimente schimbări radicale și fundamentale în conștiința și în convingerile religioase ale împăratului Licinius este greu de precizat cu certitudine, pentru că izvoarele nu spun nimic în acest sens. Este foarte probabil ca sub impresia puternică a evenimentelor

161. *Ibidem*, p. 61.

162. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, IX, X, 3, p. 356.

163. *Ibidem*, X, XI, 3-7, p. 359.

164. H. Grégoire, *Réponse a M. Palanque*, p. 618.

menționate, interesul lui Licinius față de religia creștină să fi fost des-
tul de sincer, ceea ce ar explica expresia „Divinitatea supremă a cărei
religie noi o urmăm de bunăvoie“ din edictul publicat la Nicomidia în
anul 313.¹⁶⁵

Și această expresie, care ar părea că reprezintă cea mai puternică
dovadă în favoarea tezei că împăratul Licinius a fost creștin, cu atât
mai mult cu cât ea apare doar în textul edictului transmis de Lactanțiu,
despre care J. Maurice afirmă că prezintă *Litterae Licinii*, nu și în cel
transmis de Eusebiu, care ar prezenta *Litterae Constantini*¹⁶⁶, nu poate
fi și nu trebuie interpretată în acest sens pentru că, în fapt, ea nu spune
nimic altceva decât că la acel moment împăratul Licinius era dispus să
se apropie de credința creștină, spre a o cunoaște și a o urma. De aici
și până la a-l socoti creștin este însă o mare diferență.

De asemenea, uciderea împăratului Maximin Daia, a membrilor fa-
miliei acestuia și a colaboratorilor săi apropiați care i-au prigonit pe
creștini, prezentată de Lactanțiu și Eusebiu de Cezareea ca împlinire a
judecății lui Dumnezeu, nu poate fi interpretată ca intenție a împăra-
tului Licinius de a-i pedepsi pe păgânii care i-au persecutat pe creștini,
astfel încât să se deducă de aici că acesta a fost creștin.

Rațiunea pentru care Licinius a procedat așa ține exclusiv de inte-
resul de a scăpa de orice potențial pretendent la tron care ar fi putut
complota împotriva sa pentru a-i uzurpa puterea, începând cu Candi-
dianus, fiul lui Galerius, continuând cu Severianus, fiul lui Severus, cu
fiul și fiica lui Maximin Daia, care aveau opt și șapte ani, și încheind
cu Prisca, soția lui Dioclețian, și Valeria, fiica lui Dioclețian și soția lui
Galerius. Lactanțiu spune foarte limpede că Severianus a fost ucis „pe
motiv că... s-ar fi gândit să revendice purpura imperială“¹⁶⁷.

În aceleași coordonate se înscrie și uciderea lui Teotecnos, pedep-
sit nu pentru că a ridicat în Antiohia un idol al lui Jupiter Filios și că
i-a persecutat pe creștini, ci pentru că „lega noul idol și de persoana
împăratului (Maximin Daia), în care scop a rânduit și niște proroci

165. Lactanțiu, *op. cit.*, 48, 3, p. 151.

166. J. Maurice, *Note sur la préambule placé par Eusèbe en tête de l'Édit de Milan*,
în „Bulletin d'ancienne Littérature et d'archéologie chrétiennes“, 4 (1914), p. 45-47 la
M. Anastos, *op. cit.*, p. 17, nota 5.

167. Lactanțiu, *op. cit.*, 50, 5, p. 159.

mincinoși¹⁶⁸. Așadar, asocierea persoanei împăratului Maximin Daia cultului zeului Jupiter, cu dublul scop de a crește prestigiul noului idol, dar și de a întări autoritatea lui Maximin în rândul supușilor săi prin false prorociri și prin înșelăciuni ale prorocilor mincinoși care slujeau la templul acestui idol, i-a adus lui Teotecnos pedeapsa cu moartea.¹⁶⁹ Licinius nu poate fi văzut nicidecum ca primul persecutor al păgânilor, așa cum susține Gearey.¹⁷⁰

Gearey, susținătorul teoriei că împăratul Licinius, creștin fiind, nu i-a persecutat pe creștini, fie interpretează unele informații despre persecuție din scrierile lui Eusebiu de Cezareea într-un sens contrar celui atribuit de autorul lor, ca în cazul legilor cu privire la întrunirea episcopilor și a creștinilor, fie neagă pur și simplu existența cazurilor de creștini care au fost pedepsiți cu moartea sub guvernarea lui Licinius. Astfel, despre legile promulgate de Licinius și prezentate de Eusebiu ca fiind anticreștine Gearey afirmă că în realitate sunt opera unui legislator creștin.¹⁷¹

Despre legea promulgată de Licinius, „prin care episcopilor le era cu desăvârșire oprită orice fel de întrunire; de asemenea, nici unuia nu-i mai era îngăduit să se înfățișeze în chip de oaspete la episcopul Bisericii vecine cu a sa, nici să întrunească sinoade, nici să țină adunare sau sfat...”¹⁷², Gearey afirmă „nu numai că nu este o lege anticreștină, ci este un principiu tradițional creștin”, adoptat în sinoade și respectat de Biserică, prin care li se interzicea episcopilor să-și părăsească scaunele pentru care au fost hirotoniți spre a ocupa altele.¹⁷³ Potrivit lui Gearey, legea incriminată de Eusebiu a fost re-luată și aprobată de Sinodul I Ecumenic de la Niceea în canonul al patrulea.¹⁷⁴

În realitate însă, canonul al patrulea de la Niceea reglementează alegerea și hirotonia episcopilor, care trebuie făcută „adunându-se în

168. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, IX, III, p. 343.

169. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 64, nota 368.

170. *Ibidem*, p. 65.

171. *Ibidem*, p. 89.

172. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 51.1-2, p. 115.

173. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 90.

174. *Ibidem*.

orice chip trei la un loc¹⁷⁵, nu mutarea acestora dintr-o eparhie în alta. Mutarea clericilor dintr-o Biserică în alta este interzisă prin canoanele 16 și 17¹⁷⁶ ale sinodului niceean. În plus, legea incriminată de Eusebiu nu oprea mutarea episcopilor dintr-o eparhie în alta, ci întâlnirile dintre episcopii vecini și întrunirile acestora în sinoade. Eusebiu reclamă că din cauza acestei legi nu mai puteau fi adoptate hotărâri canonice pentru „pricini mari” ce priveau Biserica și nu mai puteau fi hirotoniți noi episcopi.¹⁷⁷

În fapt, această lege nu a fost aplicată, dovadă fiind sinoadele ținute în perioada anilor 320-323 la Alexandria, Bithynia, Neocezareea sau Ancyra.¹⁷⁸

Barnes¹⁷⁹ este de părere că această lege, ca și cea prin care li se impunea creștinilor să se roage în afara zidurilor cetății, arată implicarea partizană a lui Licinius de partea ereticilor arieni sub influența episcopului Eusebiu al Nicomidiei și a soției sale, Constanția, legile vizându-i, așadar, pe oponenții arienilor.

Dacă lucrurile ar fi stat așa, atunci Eusebiu de Cezareea n-ar mai fi avut niciun motiv să le socotească și să le consemneze ca legi anticreștine, știut fiind faptul că el însuși a fost partizan al arianismului. Totuși, poate n-ar trebui exclusă nici posibilitatea ca Eusebiu, arian el însuși, odată ajuns apropiat al împăratului Constantin, să fi prezentat legile cu caracter pro-arian adoptate de Licinius ca pe unele anticreștine, denaturând realitatea, doar pentru a-l denigra pe Licinius.

Aceste informații oferite de Eusebiu de Cezareea cu privire la atitudinea împăratului Licinius față de creștini după declanșarea conflictului cu împăratul Constantin trebuie analizate în primul rând prin prisma cauzelor de natură politică care au condus la izbucnirea luptei dintre cei doi, și nu doar din perspectivă religioasă, așa cum le prezintă autorul lor.

175. Arhid. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, note și comentarii*, 1993, p. 53.

176. *Ibidem*, p. 61.

177. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 51.2, p. 115.

178. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 89.

179. T. D. Barnes, *Review of Corcoran, The Empire of the Tetrarchs*, în „American Journal of Philology”, 119, p. 145-149; J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 93, nota 487.

Având în vedere că Eusebiu nu vorbește de o persecuție oficială și generală, declanșată în baza unui edict emis de Licinius, precum și contextul stării beligerante cu împăratul Constantin, este mult mai probabil ca legile cu caracter anticreștin să vizeze împiedicarea întrunirii creștinilor pentru a nu complota împotriva sa și a nu se ruga pentru împăratul Constantin.

Această părere este susținută chiar de Eusebiu de Cezareea, care consemna că Licinius a început a-i hărțui pe „slujitorii lui Dumnezeu” din partea sa de imperiu „cu toate că aceștia nu urziseră niciodată nimic împotriva stăpânirii”¹⁸⁰. Principalii vizați erau așadar slujitorii Bisericii și, în mod special, episcopii, ca unii care aveau autoritate și influență asupra creștinilor și care puteau să completeze împotriva sa și să-i submineze domnia în favoarea împăratului Constantin, Licinius bănuindu-i că ar urzi comploturi împotriva sa. Eusebiu chiar lasă să se înțeleagă faptul că episcopii din Răsărit ar fi avut legături cu împăratul Constantin, care îi cinstea cu prietenia sa, motiv pentru care Licinius „fi ținea drept cei mai de seamă potrivnici (și chiar dușmani) ai săi”¹⁸¹.

Dacă pe membrii ierarhiei bisericești i-a persecutat din considerente politice, legile care vizau îngreunarea întrunirii creștinilor la rugăciune au fost emise de Licinius din considerente personale, cel mai curând din invidie față de împăratul Constantin, pentru că „nu-și închipuia că s-ar face rugăciuni pentru el... în schimb era convins că noi facem acest lucru pentru împăratul cel iubit de Dumnezeu, căruia i-am cere să-l aibă în mila Lui”¹⁸². Eusebiu consemnează că „astfel, din acea clipă, a început să-și reverse mânia asupra noastră”¹⁸³. Aceasta poate fi o explicație plauzibilă atât pentru închiderea bisericilor, cât și pentru dărâmarea unora dintre ele ca urmare a excesului de zel al unor dregători păgâni.¹⁸⁴

Gearey pune sub semnul întrebării existența cazurilor de pedepsire cu moartea a unor episcopi sau creștini în general, invocând faptul

180. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, I, 51.1, p. 115.

181. *Ibidem*, I, 56.1, p. 118.

182. Idem, *Istoria bisericească*, X, 16, p. 389; idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, II, 2.1, p. 125.

183. Idem, *Istoria bisericească*, X, 16, p. 389.

184. Idem, *Viața lui Constantin cel Mare*, II, 2.1, p. 125.

că Eusebiu vorbește la modul general despre martiriul acestora, din auzite, fără a da numele presupușilor martiri.¹⁸⁵ Deși admite că lui Licinius îi sunt atribuite 21 de astfel de cazuri de morți martirice, Gearey este de părere că doar relatarea martiriului celor 40 de soldați din Sebasta Armeniei „are șansa de a fi istorică”¹⁸⁶. Chiar și pentru acest caz însă citează părerile lui Musurillo¹⁸⁷, care acceptă faptul că cei 40 au murit la Sebasta, dar nu se pronunță asupra veridicității datei morții acestora, și a lui Karlin-Hayter¹⁸⁸, care, într-un studiu detaliat, a argumentat că cei 40 de martiri din Sebasta au pățimit cândva „în ultimii ani ai secolului al treilea”¹⁸⁹.

Gearey încheie discuția despre martirii din timpul lui Licinius conchizând că „niciun martir nu poate fi plasat cu deplină încredere sub domnia lui Licinius” și că „faptele din spatele a ceea ce s-a întâmplat în Amasia nu vor fi probabil cunoscute niciodată”¹⁹⁰.

Existența acestor acțiuni îndreptate împotriva creștinilor și moartea mucenicească a unora dintre ei nu pot fi totuși negate sau puse sub semnul întrebării, iar informațiile despre ele, despre care unii afirmă că provin dintr-o singură sursă, și aceea subiectivă, socotită de mulți cercetători instrumentul propagandei oficiale constantiniene, sunt confirmate de actele martirice ale unora dintre mucenicii care au pățimit sub Licinius și care s-au păstrat, și de alte surse istorice tardive.

Deși Eusebiu, din dorința de a-l prezenta pe împăratul Constantin drept campionul și eroul creștinătății, exagerează afirmând că acest nou conflict a izbucnit exclusiv din cauza persecutării creștinilor de către împăratul Licinius¹⁹¹, alte surse punându-l pe seama încălcării teritoriului lui Licinius de către Constantin în 323 în timpul războiului cu goții¹⁹², nu i se poate nega totuși semnificația religioasă. Aceasta

185. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 86-87.

186. *Ibidem*, p. 87.

187. H. Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*, Oxford, 1972.

188. P. Karlin-Hayter, *op. cit.*, p. 249-304.

189. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 87-88.

190. *Ibidem*, p. 88.

191. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, II, 2.3, 3.1-2, p. 126; idem, *Istoria bisericească*, X, IX, 1-3, p. 390.

192. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 14, nota 93.

derivă din faptul că, în timp ce împăratul Constantin a purtat lupta punându-și nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu și în puterea semnului sfintei Cruci, Licinius a revenit la cinstirea zeităților păgâne, cărora le-a adus jertfă înainte de luptă, punându-și armata sub ocrotirea lor. Prin urmare și creștinii care au pățimit și au murit sub Licinius, oricare ar fi fost cauza condamnării lor la moarte, sunt mucenici și astfel au și intrat în conștiința Bisericii imediat după martiriul lor.

Concluzii

Datele istorice arată, așadar, că au existat premisele ca, dacă între cei doi împărați n-ar fi izbucnit conflictul din 316, atitudinea împăratului Licinius față de credința creștină să fi putut evolua de la bunăvoința și interesul manifestate inițial până la deplina lui convertire. Ele nu confirmă, însă, că împăratul Licinius a fost creștin. Cele care ar părea că susțin această opinie fac referire doar la scurta perioadă de timp cuprinsă între moartea împăratului Galerius și izbucnirea conflictului cu împăratul Constantin. După acest moment informațiile existente afirmă exact contrariul și, chiar dacă provin dintr-o singură sursă, despre care unii afirmă că reprezintă propaganda oficială proconstantiniană, care a avut tot interesul să-l prezinte pe Licinius ca pe un persecutor al creștinilor pentru a justifica lupta lui Constantin împotriva sa, ele nu pot fi neglijate.

Cele 22 de cazuri de persecuții împotriva creștinilor, în care au murit peste 400 de soldați creștini, peste 75 de credincioși civili, între care și doi copii, trei diaconi și doi episcopi, acestora adăugându-li-se alți cinci episcopi care au pățimit fără a primi cununa muceniciei, dau mărturie de faptul că, deși nu a emis un rescript de persecuție generală, împăratul Licinius i-a persecutat pe acei creștini pe care i-a bănuit de trădare sau de intenția de a-l trăda în favoarea împăratului Constantin cel Mare.

Minimalizarea, de către unii cercetători, a importanței acțiunilor anticreștine întreprinse de împăratul Licinius și a cazurilor de martiriu petrecute din porunca sa, din dorința de a-l prezenta pe acesta drept împărat creștin și de a blama, pe cale de consecință, meritele și acțiunile împăratului Constantin cel Mare împotriva acestuia motiva-

te și din perspectivă religioasă, este lipsită de sens și sortită eșecului. Argumentele invocate în acest sens de Gearey spre exemplu, precum lipsa „unor detalii substanțiale despre persecuție“ ori „inexistența numelor martirilor“ în scrierile lui Eusebiu de Cezareea¹⁹³, sunt contrazise, precum s-a văzut mai sus, de datele furnizate de actele martirice ale mucenicilor care au pătimit sub Licinius.

Fără a putea vorbi, așadar, de o persecuție sistematică și fățișă „împotriva Bisericii lui Dumnezeu aflate în puterea sa“, ci „într-ascuns și pe alocuri“, precum consemnează Eusebiu, după anul 316 împăratul Licinius i-a persecutat pe soldații creștini din armata sa ori pe episcopii „cei mai influenți“¹⁹⁴ mai curând din spirit de răzbunare, bănuindu-i de simpatii proconstantiniene și de acțiuni îndreptate împotriva sa, cei care au mărturisit credința în Mântuitorul Iisus Hristos cu prețul vieții sau al unor torturi greu de imaginat fiind cinstiți cu dreptate de Biserica lui Hristos ca sfinți mucenici și mărturisitori.

193. J. R. Gearey, *op. cit.*, p. 86.

194. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, II, 1.2, p. 125; *idem, Istoria bisericească*, X, VIII, 14, p. 389.